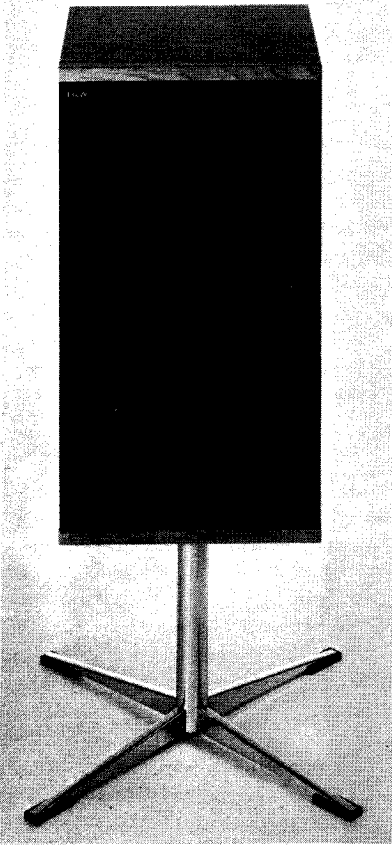

Besprekingen van luidsprekers blijven, samen met die van elementen, de moeilijkste en daardoor tegelijkertijd ook de boeiendste voor een recensent. Die moeilijkheid zit hem in het feit dat het luisteren naar een luidspreker een subjectieve ervaring is, welke men bepaald geen 'vertaling' van de technische gegevens kan noemen.

ARMAND VAN OMMEREN

BOWERS & WILKINS

DM 2A

Uitgangspunten

Speciaal bij luidsprekerbeoordelingen, maar eigenlijk bij de beoordeling van geluidsinstallaties in het algemeen, zijn er twee mogelijkheden die als uitgangspunt kunnen dienen.

Het meest voor de hand liggende uitgangspunt, ook het meest gepropageerde, is dat van de werkelijkheidsweergave, waarbij de installatie zoveel mogelijk de werkelijkheid dient te benaderen. Het gevolg is dat er, in een recensie b.v., twee dingen met elkaar vergeleken worden, waarvan er één, de werkelijkheid, schittert door afwezigheid. Ik meen dan ook, zeker voor mezelf, een heel groot vraagteken achter dit streven te moeten zetten. Niet dat dit streven van een aantal vooraanstaande fabrikanten en importeurs, niet oprecht zou zijn,

maar ik betwijfel toch wel in hoeverre men naar iets kan streven dat men slechts zijn herinnering kent, ook al ligt hier soms een zeer korte tijd tussen. Het zou mij dan ook niet verbazen als een aantal platen die in besprekingen het predikaat 'onnatuurlijk' mee hebben gekregen, bij directe vergelijking met die werkelijkheid beter uit de bus zouden komen dan vele hooggeprezen exemplaren. (En omgekeerd natuurlijk).

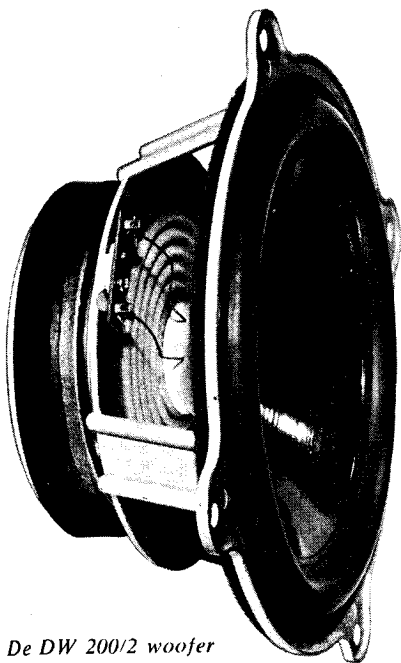
Een aanval op de plaatbesprekingen is dit niet direct, wat die van 'The Gramophone' aangaat zou ik dat zelfs niet *durven*. Wel onderstreept het eens te meer hoe moeilijk het is werkelijkheid met de reproductie te vergelijken. Ook al omdat de luidspreker die het bij een directe confrontatie het beste zou doen in een huiskamer niet noodzakelijkerwijs het meest realistisch zal klinken.

De grote moeilijkheid die men in dit alles steeds weer tegen komt is de hedendaagse opname-techniek, waarbij vaak van een groot aantal microfoons gebruik wordt gemaakt, die dan zeer dicht op de instrumenten geplaatst worden. Met die techniek, ik heb hier al vaker op gewezen, gaat de akoestiek van de opname-ruimte vrijwel verloren, waarna kunstmatige galm voor de ruimte moet zorgen.

De tweede mogelijkheid die men heeft, is het creëren van een zo aangenaam mogelijk klinkende installatie. Hier laat men dan bewust het streven naar 'de werkelijkheid' los, men kiest voor iets geheel anders. Er zijn door diverse fabrikanten in het verleden proeven gedaan, waarbij luidsprekers rechtstreeks met de muziekinstrumenten vergeleken werden.

Daar de omstandigheden bij zo'n gelegenheid geheel anders zijn dan in de huiskamer en daar instrumenten heel anders op gewijzigde akoestische omstandigheden reageren dan luidsprekers, heeft dit m.i. minder betekenis voor muziekweergave in de huiskamer dan men vaak meent.

Men ziet ook dat er in werkelijkheid dingen aanwezig zijn die men van een installatie (over het algemeen) niet neemt. 'Koper' kan in werkelijkheid verschrikkelijk vervormd klinken, net als een overstuurde versterker. Strijkers kunnen even rauw klinken als op de slechtste persing; zodra dit alles in de huiskamer gebeurt rent iedereen naar de platenspeler om de naald schoon te maken, moppert over slechte radio-uitzendingen. (Waarmee ik allerminst wil beweren dat uw naald niet vuil, of de persing niet slecht kan zijn noch dat de NOS altijd zo goed opneemt...)

De DW 200/2 woofer

Wèl heb ik de overtuiging dat de meeste platen en radio-opnamen geen eerlijke afspiegeling zijn van hetgeen zich in werkelijkheid heeft afgespeeld. Een aantal concerten dat ik had bijgewoond bleken bij radio-uitzending beter te klinken dan ik mij van de werkelijkheid herinnerde. Niet dat er beter gespeeld werd, natuurlijk niet, maar bepaalde onvolkomenheden in de combinatie zaal-orkest of zaal-solist, bleken in de uitzending niet meer zó storend als zij in werkelijkheid waren geweest. En dat is nu precies wat ik bedoel. De waarheid is in zo'n geval geweld aangedaan, naar mijn mening terecht, maar waar blijven we dan met ons 'werkelijkheids-streven'?

Als alle plaat- en radio-opnamen volkomen eerlijk werden gemaakt, zou een aantal waarschijnlijk een hogere beoordeling krijgen dan nu het geval is, maar voor mij staat vast dat de overgrote meerderheid een aanzienlijk lagere zou krijgen. Ik geloof dan ook dat iedereen, bewust of onbewust, in het beleven van een muzikale gebeurtenis thuis, het goede van de werkelijkheid gereproduceerd wenst te zien en het minder goede niet.

Zolang het geluid aangenaam klinkt is het de verdienste van de installatie, zodra het echter niet meer zo goed klinkt ligt het aan de plaat, de naald (die vuil is) de versterker of, in uiterste instantie, aan de opname-technicus (die zijn vak niet verstaat).

Hieruit zou ik de, wellicht voorbarige, conclusie willen trekken dat het nog maar zeer de vraag is of we wel zo blij zouden zijn met een installatie die op perfecte wijze de werkelijkheid in de kamer brengt.

Na deze overwegingen zien we dan de luidsprekerontwerper ten tonele verschijnen. Deze kunstenaar/technicus of technicus/kunstenaar (er wordt wel gesproken over 20% techniek en 80% kunst, wat mij lichtelijk overdreven lijkt) staat voor de welhaast onmogelijke opgave uit het aangeboden signaal, het welk bij de consument thuis uit de meest obscure spullen tevoorschijn kan komen, een goed geluidsbeeld te toveren. In geval van falen, kan hij er op rekenen hiervan voor 100% aansprakelijk te worden gesteld. (Zie Consumenten Gids)

Veel ontwerpers laten het signaal zoals het er in de praktijk vaak uitziet voor wat het is en proberen door het uitdenken van zeer geraffineerde testmethoden deze factor uit te schakelen.

Helemaal juist lijkt mij dit niet. Uiteindelijk zal het resultaat, de luidspreker, voor het weergeven van diverse opnamen gebruikt moeten worden en wordt dan beoordeeld in de mate van perfectie waarin dit gebeurt. Het is heel aardig om bij het beluisteren van een plaat te weten dat het falen niet aan de luidspreker te wijten is, de weergave wordt er echter niet beter van.

De DM 2A is duidelijk een luidspreker waarvan de filosofie in het oorspronkelijk 'werkelijkheids-streven' te vinden is. Ondanks dat is hij tevens in staat, bij juist gebruik van filters klankregeling, een altijd aangenaam en evenwichtig geluid te laten horen.

M.a.w. tegemoet te komen aan het tweede uitgangspunt zoals ik dat even tevoren omschreef. In het eerste geval kan de DM 2A het 'scheurend' koper en de 'rauwe' strijkers zeer realistisch, om niet te zeggen genadeloos, op u af laten komen. In dat geval is agressiviteit echter van de bron niet van de DM 2A afkomstig.

Opzet

De DM 2A is een driewegsysteem van ongebruikelijke opzet. Hebben de meeste driewegsystemen gescheiden eenheden voor midden en laag. Bo-

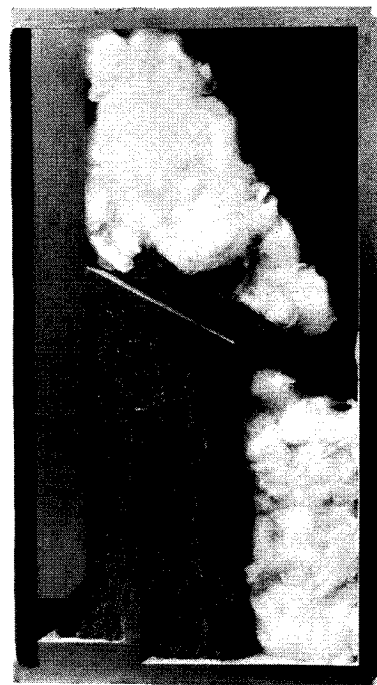
wers past hier slechts één unit toe. Het hoog, dat bij de meeste anderen met één tweeter wordt bediend, is heir in tweedelen gesplitst.

De demping van de laag-midden eenheid wordt niet zoals gewoonlijk door een in de kast opgesloten hoeveelheid lucht bewerkstelligd, maar door een labyrint, waardoor tot een bepaalde frequentie inderdaad demping wordt verkregen, daar beneden meewerking. Het voordeel is dat het frequentiegebied met ruwweg een octaaf wordt uitgebreid, zonder de nadelen van b.v. een basreflex die in bepaalde regionen altijd wat bonkerig wordt.

Tot ca. 3500 Hz wordt de weergave verzorgd door de DW 200/2 woofer, waarna het overgenomen wordt door de HF 1300 Mk.2 tweeter. Boven ca. 13 kHz tenslotte wordt het geheel afgerond door de STC 4001G tweeter die doorloopt tot ongeveer 25 kHz.

De kast met het labyrint (zie foto) vormt een uiterst stevig geheel, vrij van paneelresonanties en is dientengevolge loodzwaar.

Voor mij persoonlijk zijn de verbeteringen aan de DM 2, t.o.v. het oorspronkelijke model, van doorslaggevende aard. Verbeteringen aan het wisselfilter, het vervangen van de Heco-tweeter door de STC en de

Het labyrint

daaruit voortvloeiende verplaatsing van deze super-tweeter, hebben het ietwat piekerige, soms zelfs onaangename hoog, volkomen gladgestreken. Ook de richtingkarakteristiek heeft duidelijk van deze verbeteringen geprofiteerd. Dit alles met behoud van de reeds uitstekende pulsweergave. Met de kreet dat de DM 2A niets anders zou zijn dan een DM 2 met een hoog-schakelaar wordt deze uitstekende weergever groot onrecht gedaan. Zij, die van de eerste DM 2 niet weg waren, moeten beslist nog eens gaan luisteren.

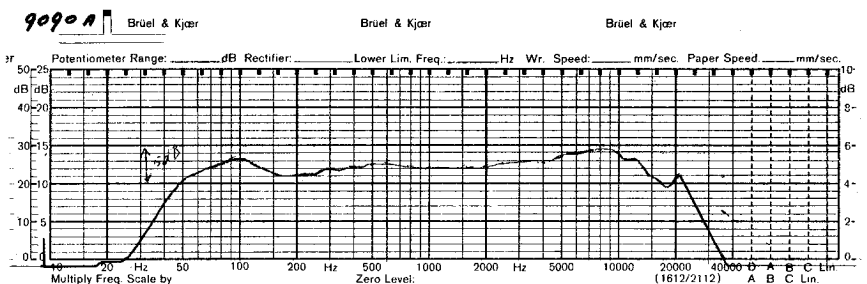
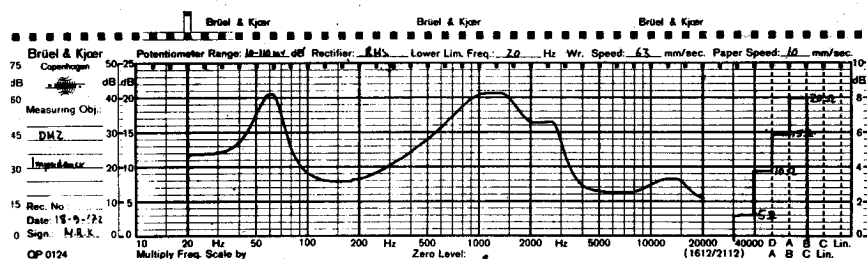
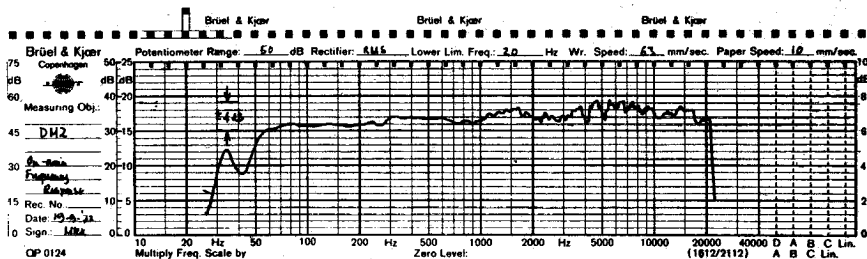
Luisteren naar de DM 2A

Enige maanden lang heb ik naar de DM 2A geluisterd, vaak samen met collega's, wier oordeel altijd zeer op prijs gesteld wordt. Veelal hebben zij een andere muzikale keus dan ik, waardoor ook die kanten van de DM 2A belicht konden worden. Hierbij werd een grote verscheidenheid aan spraak, zang en instrumentale muziek op de Bowers losgelaten, o.a. een aantal goede opnamen van stemmen die ik zelf vrijwel dagelijks in natura hoor. (opnamen gemaakt met een M 28 en Neumann U 87 microfoon) Het oordeel over de DM 2A van Bowers en Wilkins (en niet Wilkinson zoals ik op het spreekuur wel eens hoor!) kan niet anders dan zeer positief zijn: Strak, open en zeer evenwichtig.

Hoog en midden zijn slechts te slaan door elektrostaten, hoewel de DM 2A er soms aan doet denken. (Het is natuurlijk niet voor niets dat Bowers elektrostaten toepast in de Model 70!)

De driestanden schakelaar zou m.i. met voordeel iets lager in het frequentiegebied mogen worden geplaatst. Met name een aantal oudere opnamen, zoals die van Kathleen Ferrier, lijden onder het licht oplopen van de karakteristiek tussen ca. 3 en 10 kHz, iets dat met de klankregeling van de versterker niet te corrigeren valt. De weergave neigt soms dan ook iets naar het overbrilljante. Piano-opnamen hebben hier duidelijk voordeel van; zeker die van Michelangeli met Chopin op DGG, waardoor de typische Steinway-klank wat duidelijker uitkomt.

Hoewel het uit de karakteristiek niet valt af te lezen, zou ik toch het laag beneden ongeveer 150 Hz graag met een paar dB opgetrokken zien. Dit

laag, bruikbaar aanwezig tot ongeveer 30 Hz, is strak en bezit opvallend weinig kleuring, maar het had van mij t.o.v. het midden en hoog, in niveau iets hoger mogen liggen. In combinatie met de Luxman versterker kan aan die wens snel worden voldaan, daar de Luxman met zijn regelbaar kantelpunt het laag beneden 150 Hz apart kan ophalen. Daarvan zouden veel cello en baspartijen profiteren die nu naar mijn smaak iets teveel op de achtergrond blijven, hetgeen zich b.v. uit bij het beluisteren van strijkkwartetten.

Een ander opvallend feit deed zich voor bij het beluisteren van pianoconcerten en dan in vergelijking met mijn eigen Quad luidsprekers. De piano schuift a.h.w. een stuk van de luisteraar weg, terwijl het orkest op zijn plaats blijft. Eigenlijk is dit een enorm compliment voor de DM 2A, daar slechts weinigen zich, *qua klankbeeld*, naast een elektrostaat kunnen handhaven.

Opstellen en aansluiten

In de meeste gevallen zal een opstelling op een hoogte van 30 à 50 cm van de grond het beste bevallen. In de handleiding wordt hieraan uitgebreid aandacht besteed.

De versterker dient een continu-vermogen van minimaal 25 en maximaal 60 Watt te kunnen afgeven, waarbij die 60 W me bepaald niet overdreven voorkomt en die 25 W me wat weinig lijkt. Niet omdat de DM 2A zo'n laag rendement zou hebben, maar omdat voor een realistische muziekweergave veel meer vermogen nodig is dan men vaak denkt.

Wat de DM 2A van Bowers & Wilkins betreft kan ik tot slot slechts concluderen dat hij samen met twee of drie anderen tot de top in zijn klasse behoort. Een schitterende luidspreker die u zeker gehoord moet hebben als u in deze klasse iets zoekt. Adviesprijs f 668,- incl. B.T.W. Importeur. Audio Script, Postbus 82, Loosdrecht.